

ANNALES ISLAMOLOGIQUES

en ligne en ligne en ligne en ligne en ligne en ligne en ligne en ligne en ligne en ligne en ligne

Anisl 14 (1978), p. 177-193

‘Abd al-Raḥmān ‘Abd Al-Ṭawāb, André Raymond

La waqfiyya de Muṣṭafā Ğa‘far.

Conditions d'utilisation

L'utilisation du contenu de ce site est limitée à un usage personnel et non commercial. Toute autre utilisation du site et de son contenu est soumise à une autorisation préalable de l'éditeur (contact AT ifao.egnet.net). Le copyright est conservé par l'éditeur (Ifao).

Conditions of Use

You may use content in this website only for your personal, noncommercial use. Any further use of this website and its content is forbidden, unless you have obtained prior permission from the publisher (contact AT ifao.egnet.net). The copyright is retained by the publisher (Ifao).

Dernières publications

9782724707502	<i>Samut Nord</i>	Bérangère Redon (éd.), Thomas Faucher (éd.)
9782724707427	<i>L'occupation humaine dans le delta</i>	Yann Tristant
9782724707434	<i>Regressus ad uterum</i>	Marie-Lys Arnette
9782724707557	<i>Soufisme et Hadith dans l'Égypte ottomane</i>	Tayeb Chouïref
9782724707632	<i>Archéologie française en Égypte</i>	Laurent Coulon (éd.), Mélanie Cressent (éd.)
9782724707625	<i>BCE 29</i>	Sylvie Marchand (éd.)
9782724707649	<i>BIFAO 119</i>	
9782724707243	<i>Les textes de la pyramide de Mérenrê</i>	Isabelle Pierre-Croisiau

LA WAQFIYYA DE MUŞTAFĀ ĞA'FAR

A.-R. ABDUL TAWAB et A. RAYMOND

A l'intersection entre la grande avenue du Caire fatimide, la Qaşaba (aujourd'hui rue Mu'izz li-dīn Allah) et la rue de darb al-Aşfar, à mi-chemin entre Baīt al-Qāḍi et bāb al-Futūḥ, s'élève une maison du XVIIIe siècle, contiguë au palais Siḥaimī⁽¹⁾ : elle est connue sous le nom de maison de Muştafā Ğa'far. Cette maison a fait l'objet d'une procédure de classement : dans la liste des monuments musulmans du Caire elle porte le numéro 471, et elle est datée de 1125/1713. Ce petit monument est assez fréquemment mentionné dans les comptes rendus du Comité de conservation des monuments de l'art arabe⁽²⁾ ; il est étudié dans le livre de Pauty sur les palais et maisons du Caire où il est appelé maison de Muştafā Ğa'far al-Kabīr⁽³⁾. Il fait l'objet d'une étude détaillée dans le volume III de la publication de J. Revault et B. Maury sur les palais du Caire qui doit paraître prochainement à l'Institut Français d'Archéologie Orientale.

Nous ne disposons d'aucune information concernant le personnage qui a donné son nom à cet édifice. La découverte, dans les Archives du Ministère des waqfs, au Caire, de plusieurs *waqfiyya* relatives à un waqf de Muştafā Ğa'far nous a

* Les recherches dont cet article est le résultat ont été poursuivies dans le cadre de l'activité de l'ERA 648 du Centre National de la Recherche Scientifique « Société urbaine et société rurale en Egypte musulmane ». Nous sommes heureux de l'occasion qui nous est fournie de remercier le Ministère des Waqfs égyptien des facilités qu'il nous a données pour travailler dans ses archives historiques. Notre gratitude va tout particulièrement à M. Abd al-Aziz Mahfouz, directeur

du service des *huğāğ*, qui nous a aidés dans nos recherches, et à M. Kamel Abou l-Khair, chef du service photographique du Ministère, qui a fait pour nous les travaux photographiques nécessaires.

⁽¹⁾ Classé sous le numéro 339 (1648-1796).

⁽²⁾ Voir en particulier *Comité XXXII* (1915-9), 791; *XXXVI* (1930-2), 142, 166; *XXXVII* (1933-5), 430.

⁽³⁾ E. Pauty, *Les palais et les maisons d'époque musulmane au Caire*, 75.

permis de combler cette lacune et d'identifier, sinon le constructeur, du moins un des premiers propriétaires de cet édifice : il s'agit des *waqfiyya* Muṣṭafā Ğa'far numéros 224 (1171/1758), 225 (1188/1775), 226 (1211/1797) et 227 (1211/1797) ⁽¹⁾. C'est des *waqfiyya* 224 et 225, et surtout de la première, que nous avons tiré l'essentiel des informations dont nous donnons ci-après la substance.

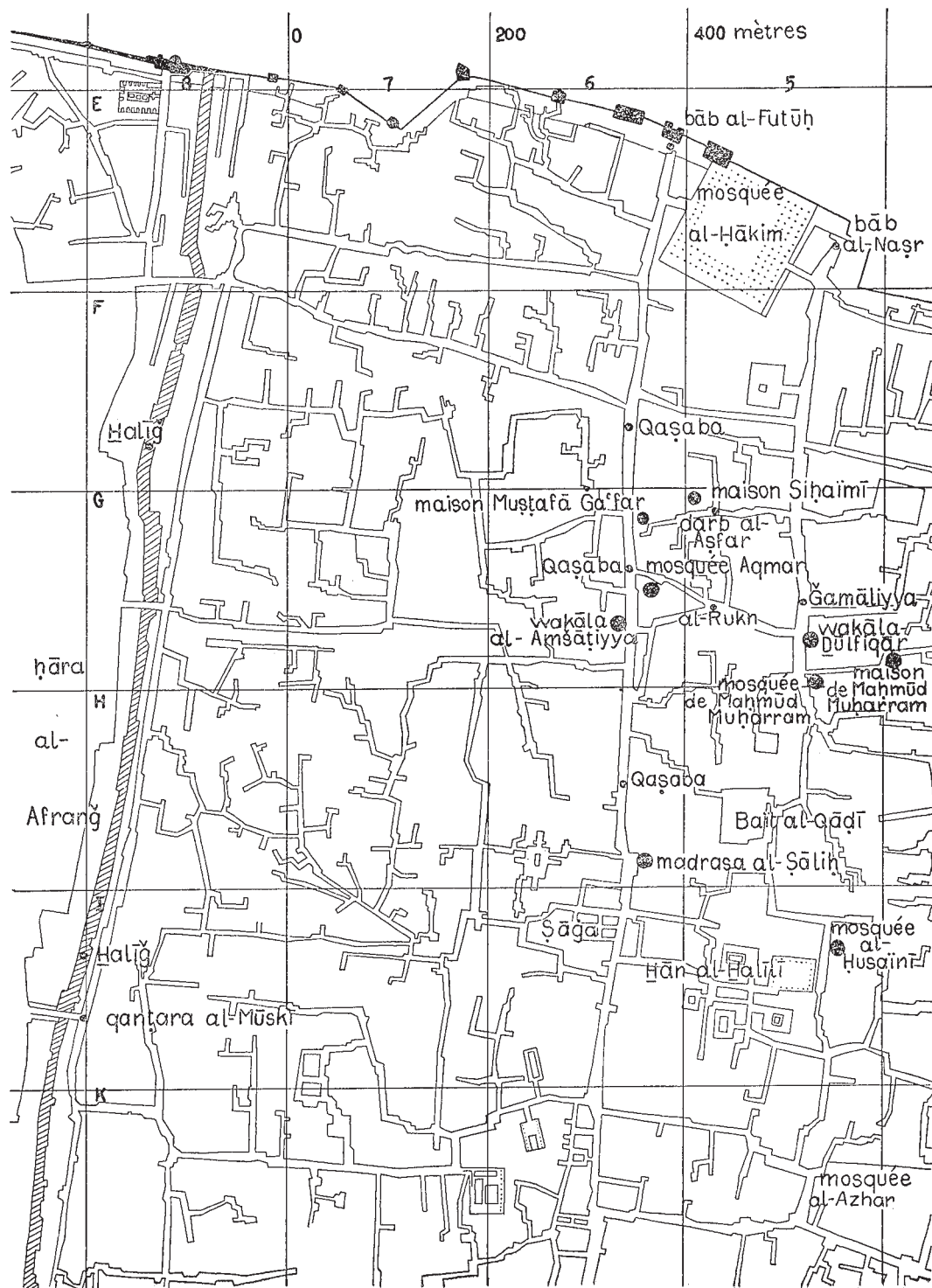
Muṣṭafā Ğa'far était un négociant (*tāğir*) en café (*bunn*) à la *wakāla* de feu Dūlfīqār Kaṭḥudā, sise dans le quartier de Ğamāliyya : cette *wakāla* dont il subsiste quelques restes était un des principaux centres du grand commerce du café et des épices au Caire au XVIIIe siècle ⁽²⁾. Parmi les témoins mentionnés dans l'acte de waqf figurent plusieurs *tuğğār* en café, dont certains appartiennent à des familles très connues de négociants (tels les Muḥarram et les 'Ādili) ce qui indique que ce Muṣṭafā Ğa'far comptait vraisemblablement parmi les principaux *tuğğār* de son temps. Le *ḥawāğā* ⁽³⁾ Muṣṭafā Ğa'far a constitué en waqf deux édifices (*makān*), dont la maison qui nous intéresse, le 12 ṣawwāl 1171 / 19 juin 1758 : cette date est très postérieure à la date supposée de construction de la maison (1125/1713); elle précède de peu la mort de Muṣṭafā Ğa'far qui est mentionnée dans une note marginale de la *waqfiyya* n° 224, en date du 8 ṣafar 1174 / 11 septembre 1760. Notre texte indique que le *makān* constitué en waqf par Muṣṭafā Ğa'far faisait auparavant partie du grand *makān* appelé waqf de feu le *ḥawāğā* Šihāb 'Aṭā : on peut donc supposer que Ğa'far a acquis une partie de ce *makān* (auquel appartenait peut-être la maison Siḥaīmi qui est contiguë) et qu'il y a procédé à des travaux importants de remise en état nécessaires pour

⁽¹⁾ La *waqfiyya* n° 224, dont le texte est donné plus loin est datée du 12 ṣawwāl 1171 / 19 juin 1758; ce document tient en une page; ses dimensions sont de 28 × 42 centimètres; il comporte 47 lignes. La *waqfiyya* 225 est datée du 25 dūl-ḥiğğā 1188 / 26 février 1775; elle tient en une page de 71 lignes. Les *waqfiyya* 226 et 227 sont datées du 14 dūl-qa'da 1211 / 11 mai 1797 et du 4 dūl-qa'da 1211 / 1er mai 1797.

⁽²⁾ Mentionnée par la *Description de l'Égypte* (290 G 5) et classée sous le numéro 19, cette *wakāla* a été construite en 1673. Le portail subsiste; le reste du bâtiment a été défiguré

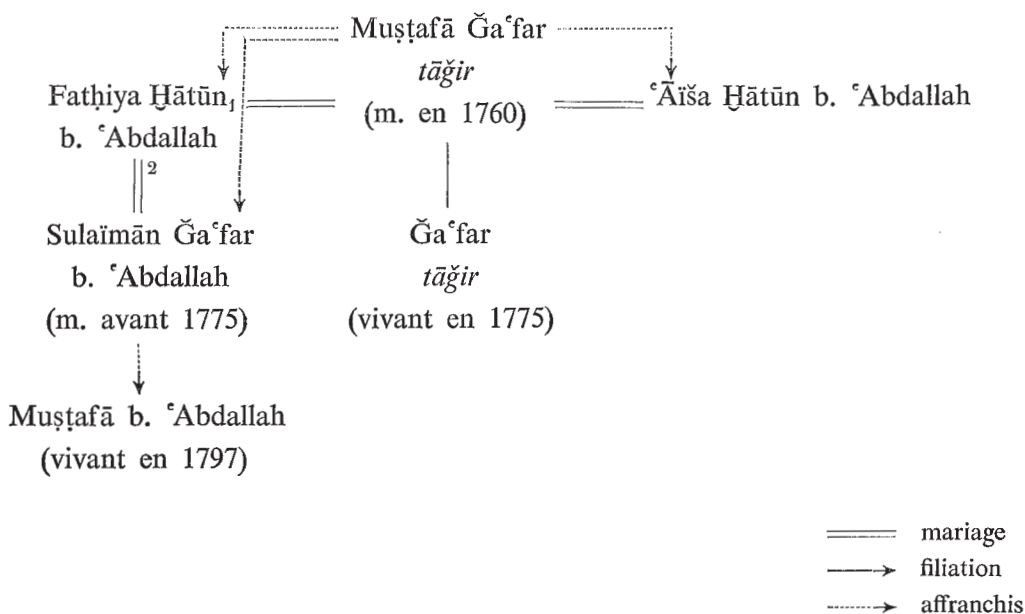
par des constructions parasites ou des modifications. Mais les relevés effectués par Pascal Coste permettent de se faire une idée précise de ce qu'était cet imposant monument de 75 mètres de long sur 40 de large qui ne comptait pas moins de 32 *ḥāṣil* au rez-de-chaussée et 34 logements au premier étage (la *wakāla* en comportait deux) (*Architecture arabe*, planches XLIII, XLIV). Voir A. Raymond, *Artisans et commerçants au Caire*, I, 332.

⁽³⁾ Cette appellation fut longtemps réservée aux *tuğğār* en café : voir *Artisans et commerçants*, II, 411, note 5.

en faire une maison séparée; il est bien indiqué dans la *waqfiyya* que le *makān* de Muṣṭafā Ğaʿfar a été « remis à neuf » (*mustağadd*).

Les *waqfiyya* 224 et 225 permettent d'établir un certain nombre de faits concernant l'entourage de Muṣṭafā Ğaʿfar. Il avait un fils, Ğaʿfar, qui était lui aussi *tāğir* à la *wakāla* de Dūlfiqār Kathudā. Il avait eu au moins deux épouses qui étaient l'une et l'autre ses affranchies : ʿĀiša Ḥātūn, d'origine géorgienne, et Fatiḥya Ḥātūn. Cette dernière épousa, après la mort de Muṣṭafā, l'affranchi de ce dernier, al-Ḥāğğ Sulaīmān Ğaʿfar b. ʿAbdallah qui mourut avant le 25 février 1775. Sulaīmān eut lui-même pour affranchi Muṣṭafā b. ʿAbdallah qui est mentionné dans les deux actes n° 226 et 227.

Nous donnons maintenant une analyse succincte de la *waqfiyya* 224, la plus ancienne du groupe de quatre *waqfiyya* concernant Muṣṭafā Ğaʿfar et sa maison. Le texte en sera donné plus loin.

L'acte de waqf a été dressé dans le tribunal de al-Şāliḥiyya al-Nağmiyya au Caire ⁽¹⁾ (ligne 1).

⁽¹⁾ Le tribunal de Şāliḥiyya Nağmiyya *Ottoman Egypt*, 97). La *Description* localise le Ğāmi' al-Şāliḥ en 246 I 6. Ce tribunal était un des dix que comptait Le Caire (Shaw,

Étaient présents : le négociant (*tāğir*), le *ḥawāğā*, le *ḥāğğ* Muḥammad fils de feu 'Alī al-Maṣābinī; le *ḥāğğ* 'Alī *odabaši* des Mustahfizān, *hanği* à la *wakāla* de Dūlfiqār Kathudā; le *tāğir*, le *ḥāğğ*, le *ḥawāğā* Muṣṭafā Ḥusain; le *tāğir*, le *ḥawāğā*, le *ḥāğğ* 'Alī fils de feu Ḥasan al-'Ādili⁽¹⁾; le *tāğir*, le *nāḥūdā*⁽²⁾, le *ḥāğğ* Ḥasan Muḥarram⁽³⁾, tous *tāğir* en café, à la *wakāla* de Dūlfiqār Kathudā; le cheikh Nūr al-dīn 'Alī Ḥalil; le *sayyid*, le *šarīf* Ḥammūda Surūr, l'un et l'autre peseurs (*qabbānī*) à cette *wakāla*; le *ḥāğğ* Ibrāhīm al-Zatāğiri (lignes 2-4).

Muṣṭafā Ğā'far a constitué en waqf :

— premièrement la totalité du grand édifice remis à neuf (*al-makān al-kabīr al-mustağadd al-inšā wa l-imāra*) qui faisait auparavant partie du grand immeuble appelé waqf de feu le *ḥawāğā* Šihāb 'Aṭā. C'était à l'origine un café (*baīt qahwa*) appelé qahwa al-Māwardiyya⁽⁴⁾. Il est devenu ensuite un *makān* auquel des immeubles (*aqārāt*) ont été ajoutés (lignes 6-7).

était situé à environ 300 m. au sud de la maison de Ğā'far. La *madrassa* de Šāliḥ Nagm al-dīn Ayyūb est classée sous le numéro 38.

⁽¹⁾ Les 'Ādili sont une famille connue de *tuğğār*. 'Alī qui est mentionné ici est cité dans un acte du *Maḥkama* (Q. 'ask., v 163, 408) en date du 26 décembre 1753. Il mourut avant 1765. Son fils Ḥasan, *tāğir* en étoffes au sūq Amīr al-Ğuyūš, mourut vers 1765.

⁽²⁾ *Nāḥūdā* (pluriel *nawāhid*) est un mot d'origine persane signifiant « capitaine de navire ». C'était un titre qui était souvent donné aux grands commerçants, qu'ils fussent ou non effectivement capitaines (*Artisans et commercants*, I, 113 et note 2).

⁽³⁾ Les Muḥarram étaient une des familles les plus notables de *tuğğār* au Caire. Le plus connu des Muḥarram est Maḥmūd Muḥarram qui fut *šāh bandar* des *tuğğār* du Caire (pré-

vôt des commerçants en café et en épices) et qui mourut vers 1795 en laissant une succession de 15.742.498 paras (*Maḥkama*, Q. 'ask., v. 224, 657). Sa maison se trouvait dans le quartier de Ğamāliyya (*Description* : 287 G 5; classée sous le n° 20); tout près de là il avait restauré la mosquée qui porte son nom (monument classé sous le n° 30). Il habitait donc tout près de la maison Ğā'far. Il était le fils de Ḥasan Muḥarram qui est sans doute celui qui est mentionné ici : d'après Ğabartī, Ḥasan était originaire du Fayyūm et il était venu au Caire pour faire le commerce du Hedjaz, avec un grand succès (*'Ağā'ib al-āṭār*, éd. de Būlāq, II, 255; voir aussi 'Alī Pacha, II, 74).

⁽⁴⁾ Il y avait au Caire un sūq al-Māwardī et une *wakāla* al-Māwardī qui étaient situés plus au sud, en K 6 (*Description* : *wakāla* al-Māwardī, 313 K 6).

On y accédait par une ruelle (*zuqāq*), maintenant bouchée, dans ḥaṭṭ al-Mašṭiyīn. On y accède actuellement par l'extrémité du darb al-Aṣfar⁽¹⁾, qui donne dans le ḥaṭṭ al-Ġamāliyya⁽²⁾ (ligne 7).

D'après l'expertise (*dallāla*) en date du 18 ša'bān [1171] / [27 avril 1758], le *makān* se présente de la manière suivante : une façade de pierre, située du côté sud-est (*qibliyya*)⁽³⁾ avec une porte de bois qui donne accès à un *durkā* couvert et à un vestibule (*dahlīz*). Par la grande cour (*hawš*) à ciel ouvert à laquelle conduit le vestibule et où se trouve un puits (*bīr*) on accède à des réserves (*hawāṣil*), une salle de réception au rez-de-chaussée (*qā'a arḍiyya*), deux *qā'a* à l'étage (*mu'allaqa*), une pièce à arcades (*arwiqa*), des chambres (*tibāq*), une cuisine (*maṭbah*), un bain (*ḥammām*). Les boutiques (*ḥawānīt*) qui se trouvent sous le *makān* dans le sūq al-Amšāṭiyya ne font pas partie de la propriété (lignes 8-11).

Les limites du *makān* sont les suivantes : limite sud-est (*qiblī*)⁽⁴⁾, *makān* du ḥawāḡā Šihāb 'Aṭā, *makān* de feu Ismā'il al-Qahwaḡī, et ruelle (*zuqāq*); la façade et la porte sont situées de ce côté; — limite nord-ouest (*baḥrī*), rue (*šāri'*) appelée sūq al-Mašṭiyīn, où se trouvent les boutiques mentionnées précédemment; — limite nord-est (*šarqī*), four (*furn*) et ruines (*ḥariba*) appartenant au waqf al-Dahabī; — limite sud-ouest (*ġarbi*), petit *makān* appartenant au waqf du ḥāḡḡ Muḥammad al-Mašābīnī, rue (*'aṭfa*) et *makān* de Ismā'il al-Qahwaḡī (lignes 11-13).

⁽¹⁾ Mašṭiyīn est probablement une déformation de Amšāṭiyya (on trouve plus loin sūq al-Amšāṭiyya et sūq al-Mašṭiyīn pour désigner le marché qui se trouvait dans ce ḥaṭṭ) : la *Description* mentionne, un peu plus au sud, une wakāla al-Amšāṭiyya (312 G 6). Le ḥaṭṭ al-Mašṭiyīn était donc la portion de la grande rue (aujourd'hui rue Mu'izz li-dīn Allah) qui longe, à l'ouest le baīt Ġa'far. On voit en effet sur le plan de la *Description* que le darb al-Aṣfar (321, 324 G 5) était bouché de ce côté. De nos jours la communication est rétablie entre le darb al-Aṣfar et la Qaṣaba et on accède donc à baīt al-Ġa'far par la Qaṣaba, alors qu'au XVIIIe siècle on

ne pouvait le faire qu'en venant du Ġamāliyya.

⁽²⁾ *Description* : sūq al-Ġamāliyya, 289 G H 5; al-Ġamāliyya, 317 G 5.

⁽³⁾ Nous interprétons *qiblī* par sud-est. Voir la note suivante.

⁽⁴⁾ Les quatre directions mentionnées ici paraissent bien devoir être interprétées comme le propose Max Van Berchem (*CIA, Egypte*, I, 7), et après lui Ahmed Darrāḡ (*Acte de waqf*, 36), et non pas suivant leur sens habituel (correspondant aux quatre points cardinaux) : à *baḥrī* (« nord ») correspondrait en fait l'ouest - nord-ouest; à *qiblī* (« sud ») l'est - sud-est; à *šarqī* (« est ») le nord - nord-est; à *ġarbi* (« ouest ») le sud - sud-ouest.

– deuxièmement l'édifice (*makān*) remis à neuf (*mustağadd*) dans le ḥaṭṭ Qanṭara al-Mūsķī⁽¹⁾, à la poterne (*hawḥa*) de Ibn Bahādir, dans le ḥāra al-Faraṅğ⁽²⁾ qui donne sur le ḥaliğ al-Ḥākīmī. Les limites sont indiquées d'après l'expertise (*dallāla*) effectuée le 13 šawwāl 1169 / 11 juillet 1756 (lignes 15-18).

Ces deux *makān* sont constitués en waqf en faveur des quatre personnes suivantes, à raison de un quart (6 *qirāṭ*)⁽³⁾ pour chacune : le ḥāğğ Ğa'far, fils du constituant; le ḥāğğ Sulaīmān b. 'Abdallah, son affranchi (*ma'tūq*); 'Āiša Ḥātūn *bint* 'Abdallah, géorgienne, son affranchie et son épouse; Faṭḥiya Ḥātūn *bint* 'Abdallah, son affranchie et son épouse (lignes 20-24).

Chacun de ces attributaires jouira de sa part sa vie durant, cette jouissance étant ensuite transférée à ses descendants. A l'extinction de leur descendance le revenu du waqf sera réparti comme suit : 12 *qirāṭ* en faveur du *masğid*⁽⁴⁾ et du tombeau de l'Imam Ḥusain, dans le *mašhad* al-Ḥusainī⁽⁵⁾; 12 *qirāṭ* en faveur de la *zāwiya* et du tombeau de l'Imam Muḥammad ibn Idrīs al-Šāfi'i, au petit Qarāfa⁽⁶⁾ (lignes 25-34).

Le *nāzir* du waqf sera le constituant (Muştafā Ğa'far), puis, après sa mort, son affranchi le ḥāğğ Sulaīmān (lignes 36-37).

L'acte est daté du 12 šawwāl 1171 / 19 juin 1758 (ligne 47).

La note marginale A, datée du 8 şafar 1174 / 11 septembre 1760, fait état de la mort du *nāzir*. Les notes B et C enregistrent divers changements intervenus dans le waqf en 1762 et 1775 : cette seconde note mentionne, comme *nāzir* du waqf, le ḥāğğ Ğa'far b. Muştafā, Sulaīmān Ğa'far b. 'Abdallah, affranchi de Muştafā Ğa'far et époux de Faṭḥiya, étant décédé entre-temps.

La *waqfiyya* numéro 225, datée du 25 dūl-ḥiğğā 1188 / 26 février 1775, a été rédigée en présence des personnes suivantes : le *tāğir*, le ḥāğğ Ḥasan Muḥarram⁽⁷⁾; le *tāğir*, le ḥawāğğā, le ḥāğğ Ğa'far fils de feu Muştafā Ğa'far, *tāğir* à la *wakāla* de Dūlfiqār Kaṭḥudā; le cheikh Nūr al-dīn 'Alī Ḥalīl, cheikh de la corporation

(1) *Description* : Qanṭara al-Mūsķī, 235 I 9.

(2) *Description* : ḥāra al-Afrangğ (quartier franc), 24 G H I 9.

(3) Le *qirāṭ* est une part de un vingt-quatrième.

(4) Dans la *waqfiyya* 225 (ligne 50) on lit *maqām* à la place de *masğid*.

(5) *Description* : Ğāmi' al-Ḥasanaīn, 212 I 5. La porte et le minaret de la mosquée al-Ḥusainī sont classés sous le numéro 28 (1154 / 1236).

(6) Le mausolée de l'Imām al-Šāfi'i, dans le petit Qarāfa, est classé sous le numéro 281.

(7) Voir la note 3 p. 181.

des peseurs publics au Caire (*šaiḥ tā'ifa al-qabbāniyya*); son neveu, le cheikh Šihāb al-dīn Aḥmad fils de feu le cheikh Ibrāhīm Ḥalil, *qabbānī* dans le ḥaṭṭ al-Ġamāliyya; le *sayyid*, le *šarīf* Ibrāhīm fils de feu le *ḥawāğā*, le *ḥāğğ* ʿAlī al-ʿĀdilī, *tāğir* à la *wakāla* de Dūlfiqār⁽¹⁾. Cette *waqfiyya* indique que Fatḥiya *bint* ʿAbdallah al-Baiḍā, épouse et affranchie de feu Muṣṭafā Ğaʿfar, et, après lui, épouse de feu Sulāimān Ğaʿfar b. ʿAbdallah, son affranchi, constitue en waqf sa part (*ḥiṣṣa*) de 12 *qirāt* dans les deux *makān* mentionnés dans la *waqfiyya* 224, à son profit, et, après sa mort, au profit de Muṣṭafā b. ʿAbdallah, affranchi de Sulāimān, et de ses affranchis. A l'extinction de leur descendance, le revenu du waqf devrait être dévolu aux deux sanctuaires mentionnés dans la *waqfiyya* 224.

Les deux *waqfiyya* suivantes, numéro 226 (14 dūl-qaʿda 1211 / 11 mai 1797) et 227 (4 dūl-qaʿda 1211 / 1er mai 1797) concernent la constitution en waqf par Muṣṭafā, affranchi de Sulāimān Ğaʿfar, de divers immeubles sis dans le même quartier (une *wakāla* dans Rukn al-Muḥallaq et sept boutiques dans darb al-Aṣfar)⁽²⁾.

(1) Voir la note 1 p. 181. — (2) *Description* : 326 G 6, ḥaṭṭ al-Rukn.

TEXTE DE LA WAQFIYYA N° 224

التوقيعات الثلاثة في آخر الحجة

- (١) هذا مكتوب وقف صحيح وحبس صريح محرر مرعى صدر الاشعار به وسطر عن ذكر ما هو آتى بمجلس الشريعة الشريفة الطاهرة ومحل الطريقة الحنيفة الفاخرة بالصالحية النجمية بمصر الحمية لدى كل من سيدنا ومولانا الشيخ الإمام الفاضل الهمام الحاكم الشرعى
- (٢) والشيخ الإمام الفاضل الهمام الحاكم الشرعى المالكى الموقع كل منهما بخطهما أعلاه مضمونه وفحواه بمحضرة كل من فخر التجار الكرام الاختيار المعظم الخواجا الحاج محمد بن المرحوم الحاج على الشهير بالمصابنى وفخر الأماجد المعظمين الحاج على اوده باشى
- (٣) مستحفظات الخنجى بوكالة المرحوم ذو الفقار كتنخدا بنخط الجمالية والتاجر المكرم الخواجا الحاج مصطفى حسين والتاجر المكرم الخواجا الحاج على بن المرحوم الحاج حسن العادلى والتاجر المكرم الناخودة الحاج حسن محرم التاجر كل منهم فى البن بوكالة المرحوم ذو الفقار
- (٤) كتنخدا المذكور والشيخ العمده الهمام نور الدين على خليل والسيد الشريف حموده سرور القبانى كلاهما بوكالة ذو الفقار كتنخدا المذكوره والمعتبر الكامل الحاج ابراهيم بن المرحوم الحاج حجازى الشهير بالزتا جبرى واطلاعههم على ما يأتى شرحه وبيانه فيه دام كالمهم وتوقيرهم امين
- (٥) أشهد على نفسه فخر التجار المعظمين الخواجا الحاج مصطفى جعفر من أعيان التجار فى البن بوكالة المرحوم ذو الفقار كتنخدا المذكورة شهوده الاشهاد الشرعى فى صحته وسلامته وطواعيته واختياره ورغبته فى الخير وإرادته له وجواز الاشهاد عليه شرعا
- (٦) ووقف وحبس وسبل وأبد وأكد وخلد وحرّم وتصدق لله سبحانه وتعالى بما هو جار فى ملكه وخلوه وتواجره وهو جميع المكان الكبير المستجد الانشا والعمارة الذى كان متداخلا فيما قبل تاريخه بالمكان الكبير المعروف بوقف المرحوم
- (٧) الخواجا شهاب عطى الذى كان أصله بيت قهوة معروفة قديما بقهوة الماوردية ثم صارت المكان المذكور وأضيف إليه عقارات وصار يتوصل له من زقاق بنخط

- المشطين ثم سد الآن وصار يتوصل إليه من أقصى الدرب الأصفر الكاين بخط الجمالية بأقصى الدرب المرقوم
- (٨) بجوار مكان شهاب عطى المذكور المعروف المكان المذكور بانشا وتجديد الخواجا الحاج محمد الشهير بالمصابني المشار إليه وصدر منه تباع شرعى للحاج مصطفى الواقف المذكور المشتمل المكان المذكور اجمالا بدلالة مستند التباع الصحيح الشرعى المسطر من شهادة المحكمة المؤرخ
- (٩) مع ما به من ثبوت وحكم شرعيين فى ثامن عشر شهر شعبان المكرم من شهر سنة تاريخه أدناه على واجهة قبلية مبنية بالحجر الفص النحيت الحديد الأحمر بها باب يغلق عليه فردة باب خشبا نقيا مطبقا يتوصل منه إلى دركاة مسقفة نقيا ودهليز يتوصل منه إلى حوش
- (١٠) كبير كشف سماوى مبنى داير جهاته الأربع بالحجر الفص النحيت الأحمر به بير ما معين وحواصل وقاعة أرضية وقاعتين معلقتين وأروقة وطباق ومطبخ وحمام كامل المنافع والحقوق ومساكن علوية وسفلية ومنافع ومرافق وتوابع ولواحق وحقوق معينة ومشروحة
- (١١) بمسند التباع المذكور خلا الحوانيت التى سفل المكان المذكور بسوق الأمشاطية فانهم لا دخل لهم فى ذلك ويحيطه بكامل المكان المذكور ويحصره حدود أربع بالدلالة المذكورة الحد القبلى ينتهى بعضه إلى مكان الخواجا شهاب عطى المذكور وبعضه إلى مكان المرحوم
- (١٢) اسماعيل القهوجى وباقيه للزقاق الذى هو فيه وفيه الواجحة والباب والحد البحرى ينتهى إلى الشارع المسلوك المعروف بسوق المشطين وفيه الحوانيت المذكورة الجارين فى حق الغير والحد الشرقى ينتهى بعضه إلى القرن والحربة الجارين فى وقف
- (١٣) الذهبى والحد الغربى ينتهى بعضه للمكان الصغير الجارى الآن فى وقف الحاج محمد المصابنى المذكور وباقيه للعطفة ومكان اسماعيل القهوجى المذكور الجارى بنا المكان المذكور بحق الثلثين فى ملك الواقف المرقوم والثلث الثالث فى خلوه وتواجر أرض ذلك الجارية فى وقف المرحوم طوغان الحسينى المدة الطويلة التى قدرها عن ذلك فى
- (١٤) كل ستة خمماية نصف وعشرة أنصاف فضة يقام بها لجهة وقف طوغان الحسينى المرقوم سند نسبة الأيد ذلك للواقف المذكور بالتباع الشرعى من قبل الخواجا الحاج محمد المصابنى المشار إليه أعلاه

- (١٥) حسبما يشهد للواقف المذكور بصحة ملكه وخلوه وتواجره لذلك المستند الشرعى الدال على الوصف والحدود المحكى تاريخه بأعاليه وجميع المكان المستجد الانشا والعمارة الكاين بمصر المحروسة بنخط قنطرة الموسكى بنخوخة تعرف بابن بهاذر بحجارة الفرنج المطلة على
- (١٦) الخليج الحاكى المشتمل بدلالة حجة التبايع الشرعية المسطرة فى الباب العالى بمصر المؤرخة فى ثالث عشر شهر شوال سنة تسع وستين ومائة وألف على مساكن علوية وسفلية مستجدة ومنافع ومرافق وحقوق وحدود أربع بالدلالة المذكورة الحد
- (١٧) القبلى ينتهى إلى الخليج الحاكى المذكور وبه مطلات الطاقات والشبابيك والمناور والقوطون والحد البحرى ينتهى إلى الطريق السالك وفيه الباب ومطلات مساكن المكان المذكور المجاور للمسجد الذى هناك والحد الشرقى ينتهى للسباط والطاقات
- (١٨) والدرب المتوصل منه للشارع المذكور والحد الغربى ينتهى لمكان يعرف بالخواجى عبد الله قديما ثم عرف بالمعلم بركات النصرانى المباشربحد كل من ذلك وحدوده وحقه وحقوقه ومعالمه ورسومه وما يعرف به كل من ذلك وينسب إليه شرعا الجارى المكان المذكور
- (١٩) ثابتا فى ملك الواقف المرقوم أعلاه ويده وحوزه وتصرفه الشرعى إلى تاريخه يشهد له بصحة ملكه لذلك حجة التبايع الشرعية الدالة على الوصف والحدود المحكى تاريخها ثابتا بأعاليه المعلوم ذلك عند الواقف المذكور العلم الشرعى النافى للجهالة شرعا
- (٢٠) والجارى كامل المكاين الموصوفين الحدودين بأعاليه فى ملك الواقف المذكور وخلوه وتواجره على الوجه المسطور باعاليه وله ولاية إيقاف ذلك بدلالة ما شرح اعلاه وقفا صحيحا شرعيا وحسبا صريحا مرعيا وتسبيلا وتأييدا وتأكيدا وتخليدا وتحريما
- (٢١) وصدقة جارية على الدوام سريدا فلا يباع ذلك ولا يوهب ولا يرهن ولا يناقل به ولا يبعضه قايما على اصوله محفوظا على شروطه مسبلا على سبله الآتى ذكرها فيه أبد الآبدين ودهر الداهرين إلى أن يرث الله سبحانه وتعالى الأرض ومن عليها وهو خير الوارثين
- (٢٢) أنشأ الواقف المذكور أعلاه وقفه هذا من تاريخه على نفسه أيام حياته ينتفع بذلك وبما شاء منه سكنا واسكانا وغلة واستغلالا بساير وجوه الانتفاعات الشرعية الوقفية أبدا ما عاش وديما ما بقى ثم من بعد وفاته إلى رحمة الله سبحانه وتعالى يكون ذلك

- (٢٣) وقفنا على ما يبين فيه فالربيع ستة قراريط في كل من ذلك على ولده المعتمر الكامل الحاج جعفر الحاضر بهذا المجلس والربيع ستة قراريط في ذلك على معتوقة المعتمر الكامل الحاج سليمان بن عبد الله الحاضر بهذا المجلس والربيع ستة قراريط في كل من ذلك على معتوقته
- (٢٤) زوجته المصونة عايشة خاتون بنت عبد الله البيضاء الجرجية الجنس والربيع ستة قراريط باقي كل من المكانين المذكورين على معتوقته زوجته المصومة فتحية خاتون بنت عبد الله البيضاء ينتفع كل منهم بحصته المذكورة مما ذكر بالسكن والاسكان والغلة والاستغلال
- (٢٥) مدة حياة كل منهم ثم من بعد كل منهم على أولاده ثم على أولاد أولاده ثم على أولاد أولاد أولادهم ثم على ذريتهم ثم على نسلهم ثم على عقبهم طبقة بعد طبقة ونسلا بعد نسل وجيلا بعد جيل الطبقة العليا منهم تحجب الطبقة السفلى من نفسها دون غيرها
- (٢٦) بحيث يحجب كل أصل فرعه دون فرع غيره يستقل به الواحد منهم إذا انفرد ويشترك فيه الاثنان فما فوقهما عند الاجتماع على انه من مات منهم وترك ولدا أو ولد ولد أو أسفل من ذلك انتقل نصيبه من ذلك لولده أو ولد ولده وان نقل فإن لم يكن له ولد
- (٢٧) ولا ولد ولا أسفل من ذلك انتقل نصيبه من ذلك لإخوته وأخواته المشاركين له في الدرجة والاستحقاق فان لم يكن له أخوة ولا أخوات فلأقرب الطبقات للمتوفى من أهل هذا الوقف الموقوف عليهم وعلى انه من مات من الحاج جعفر والحاج سليمان
- (٢٨) والمصونة عايشة والمصونة فتحية المذكورين اعلاه ولم يعقب أولادا ولا عتقا فتكون حصته الموقوفة عليه لما بقي منهم وعلى انه من مات من الموقوف عليهم قبل دخوله في هذا الوقف واستحقاقه لشيء منه وترك ولدا أو ولد أو أسفل من ذلك قام ولده
- (٢٩) أو ولد ولده أو أسفل منه مقامه في الاستحقاق واستحق ما كان أصله يستحقه إن لو كان حياً باقياً يتداولون ذلك بينهم كذلك إلى حين انقراضهم أجمعين فاذا انقرضوا جميعاً بأسرهم وأبادهم الموت عن آخرهم وخلت بقاع الأرض منهم أجمعين ولم يبق

- (٣٠) منهم أحد كان ذلك وقفا لمن يوجد لكل من ابن الواقف ومعاتيقه المعين أسماؤهم بأعاليه على عتقائه ذكورا وإناثا بالسوية بينهم ثم من بعد كل منهم على أولاده ثم على أولاد أولاده ثم على أولاد أولادهم ثم على ذريتهم ثم على نسلهم ثم على عقبهم طبقة بعد طبقة ونسلا بعد نسل وجيلا بعد جيل على النص والترتيب المشروحين بأعاليه فاذا انقرضوا جميعا بأسرهم وأبادهم الموت عن آخرهم ونخلت بقاع الأرض منهم أجمعين كان ذلك وقفا مصروفا ريعه على ما يبين فيه فالنصف اثني عشر
- (٣٢) قيراطا من ذلك على مصالح مسجد وضريح سيدنا ومولانا السيد السعيد الشهيد مولانا الإمام الحسين بن مولانا الإمام على بن أبي طالب كرم الله وجهه ورضي عنهما الكاين مسجده وضريحه بالمشهد الحسيني بالقرب من الجامع الأزهر وخان الخليلي والنصف الثاني
- (٣٣) اثني عشر قيراطا باقى كل من ذلك يكون وقفا مصروفا ريعه على زاوية وضريح سيدنا ومولانا الإمام الأعظم والمجاهد الأفخم صاحب العلم النفيس والقراءة والتدريس مولانا الإمام أبي عبد الله محمد بن إدريس الشافعي المطلبي رضي الله تعالى عنه
- (٣٤) الكاين زاويته وضريحه بالقرافة الصغرى بسفح جبل المقطم بمصر فإن تعذر الصرف لجهة من الجهتين المذكورتين صرف للأخرى فإن تعذرا معا وللعياذ بالله تعالى صرف ربع ذلك للفقرا والمساكين والأرامل والمنقطعين من أمة محمد سيد المرسلين عليه أفضل الصلاة وأتم التسليم يجرى الحال في ذلك كذلك وجودا وعدما تعذرا وإمكانا أبد الآبدين ودهر الداهرين إلى أن يرث الله الأرض جل جلاله ومن عليها وهو خير الوارثين وشرط الواقف المذكور في وقفه هذا شروطا حث عليها وأكد العمل
- (٣٦) بها فوجب المصير إليها منها أن الناظر على هذا الوقف والمتولى عليه يهدا من ريعه بعارته ومرمته وما فيه البقا لبيته والدوام لمنفعته والنمو لريعه ولو صرف في ذلك جميع غلته ومنها انه شرط النظر على ذلك والولاية عليه في تاريخه
- (٣٧) لنفسه أيام حياته ثم من بعده يكون النظر على ذلك والولاية عليه لمعتوقه الحاج سليمان المذكور أعلاه ثم من بعده لمن يكون رشيدا يشهدون الناس برشده من الموقوف عليهم بحسب ترتيب طبقاتهم ثم اذا آل للجهتين المذكورتين فلكل من يكون
- (٣٨) ناظرا على كل منهما بقدر حصته المذكورة ثم إذا آل للفقرا والمساكين فلن يقرره حاكم المسلمين الحنفى بمصر حين ذاك ومنها إنه شرط لنفسه في وقفه هذا الادخال والاخراج والاعطا والحرمان والزيادة والنقصان والتغيير والتبديل

- (٣٩) والاستبدال والاستقاط لمن شاء متى شاء وأن يكون كل من ذلك أو ما شاء منه المرة بعد المرة والكرة بعد الكرة مدة حياته وليس لأحد من بعده فعل شيء من ذلك شروطا شرعية كل ذلك باعتراف الواقف المذكور أعلاه الاعتراف الشرعى ورفع يده عن وقفه
- (٤٠) ووضع عليه يد نظره وولايته وسلمه لمتولى شرعى أقامه عليه إلى أن يتم أمر التسجيل واعترف المتولى المذكور بتسلمه فارغا غير مشغول عنها يمنع حجة التسلم شرعا التسلم الشرعى المقبول ووقع أجر الواقف المذكور في ذلك على الله الكريم البر الرحيم انه لا يضيع
- (٤١) أجر المحسنين وثبت مضمون الوقف والشروط على النمط المحرر المبسوط لدى كل من مولانا الحاكم الحنبلى ومولانا الحاكم المالكى المولى إليهما اعلاه بشهادة شهوده ثبوتا شرعيا
- (٤٢) تاما معتبرا مرضيا وحكم كل منهما بموجب ما صح عنده من ذلك فمن وجبه عند مولانا الحاكم الحنبلى المشار إليه صحة الوقف على النفس ومن وجبه عند مولانا الحاكم المالكى المشار إليه صحة الشروط المذكورة وأن للواقف المذكور العمل بشرطه وقضا
- (٤٣) كل منهما بصحة ذلك ولزومه في خصومه وعمومه رافعا للخلاف بين الائمة الأسلاف في شأن الأوقاف حكما وقضا صحيحين شرعيين تامين مرضيين وصار الوقف بهما صحيحا مسجلا محرما بجرمات الله الأكيدة متصلا حكمهما ومنفذا بالشرع
- (٤٤) الشريف من قبل سيدنا ومولانا فخر حكام الإسلام الحاكم الشرعى الحنفى الموقع خطه أعلاه اتصالا وتنفيذا شرعيين وأشهد على نفسه الكريمة كل منهم بذلك فقد تم هذا الوقف ولزم ونفذ أمره وحسم وصار وقفا محرما بجرمات الله الأكيدة مدفوعا عنه بقوته السديده فلا يحل لأحد يؤمن بالله واليوم الآخر ويعلم إنه إلى ربه الكريم صاير أن يغير ذلك أو يبدله ويسعى في ابطاله أو ابطال شيء منه فمن فعل ذلك أو شيئا منه كان الله سبحانه وتعالى طليعه ورقيبه ومجازيه بفعله يوم التناد ويوم عطش
- (٤٦) الأكباد يوم يكون الله سبحانه وتعالى هو الحاكم بين العباد ومن لطف على مصالحه وأجراه على شروطه وابقاه بيد مستحقه برد الله مضجعة ولقنه حجته وجعله من الآمنين الفرحين المستبشرين برحمة الله تعالى الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون

(٤٧) فن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم وبه شهد وحرر ووقع وسطر في اليوم المبارك الموافق لثاني عشر شهر شوال المبارك الذي هو من شهر سنة احد وسبعين ومائة وألف وحسبنا الله ونعم الوكيل

* * *

توقيع رقم ١

اتصل لى ذلك ونفذ به ما معه الفقير اليه جل شأنه ذلك بمحكمة الصالحية لو شاء السيد الموكل اليه عنه عني

توقيع رقم ٢

ما فيه من الشروط صحيح عندي حده الفقير اليه سبحانه على علي الزيني المالكي غفر الله لهما امين

توقيع رقم ٣

ال..... الفقير اليه ..... يوسف عني عنه

هامش رقم [A]

- (١) صدر نصه توفي الناظر المذكور قرينة على استحقاق المصونه عايشه المذكوره
- (٢) قرينة عصمتها وهي الربع ستة قراريط من المكان المذكور شرعى من حجة شرعية مسطره
- (٣) من هذه المحكمة المورخة في ثامن شهر صفر الخير سنة أربع وسبعين ومائة والالف
- (٤) الباب العالى بمصر

هامش رقم [B]

- (١) صدر استبدال شرعى من المكرم الخواجا
- (٢) الحاج سليمان بن عبد الله تابع المرحوم
- (٣) الحاج مصطفى جعفر الواقف المذكورين فيه
- (٤) بسطر توسطه على الوقف المذكور
- (٥) قرينة للمكرم الحاج احمد من طائفة
- (٦) مستحفظان بن المرحوم الحاج رضا
- (٧) الايلي في جميع الحصتين في المكانين
- (٨) المذكورين قرينه والخارى الحصتين
- (٩) المذكورين في استحقاق المصونه
- (١٠) عايشه المذكورة قرينة في سطر مبلغ
- (١١) مقبوض بسعر بحجة شرعية مسطرة
- (١٢) من الباب العالى مؤرخه في
- (١٣) خامس عشر شهر شعبان سنة ١١٧٥

هامش رقم [C]

- (١) صدر الاستبدال الشرعى من المكرم الحاج جعفر بن
- (٢) المرحوم الحاج مصطفى جعفر الواقف المذكور قرينه
- (٣) بطريق نظره على وقف والده المذكور قرينه
- (٤) لا رشد فيه بدلالة الشرط المذكور قرينه للشيخ
- (٥) نور الدين على خليل شيخ طائفة القبانية بمصر حالا في
- (٦) جميع الحصه التى قدرها النصف اثني عشر قيراطا
- (٧) من المكانين المذكورين قرينه الجارية الحصه المذكوره
- (٨) في استحقاق الناظر المبدل المذكور وزوجته ومعتوقة
- (٩) والده الواقف المذكور هي المصونه فتحية خاتون
- (١٠) بنت عبد الله البيضا الحاضرة بالمجلس المصدقة على
- (١١) ذلك التصديق الشرعى سوية بينهما بعد ثبوت المسوغ

- (١٢) الشرعى والمصونة فتحية المذكورة شرعا فى نظير مبلغ
(١٣) مقبوض بيد الناظر وزوجة والده المستحقة سوية حسب
(١٤) إذن الناظر لها فى ذلك كما ذلك معين بحجة الاستبدال
(١٥) الشرعية المسطرة من الباب العالى بمصر مؤرخه فى سادس
(١٦) عشر شهر ذى الحجة الحرام ختام سنة ثمان وثمانين ومائة وألف
(١٧) سنة ١١٨٨